

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

-

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

Liittyen toimenpide-ehdotuksiin, jotka liittyvät prosessinjohton vahvistamiseen Kela kiinnittää huomiota erityisesti lapsen elatusta koskeviin tuomioistuimen vahvistamiin sovintoihin. Kelassa havaitaan toistuvasti, että osapuolet eivät välttämättä ole tosiasiallisesti ymmärtäneet, mitä ovat sopineet. Sovinnon sisältö saattaa myös olla sisällöllisesti sellainen, ettei elatustukea voida sen nojalla myöntää. Epäselvyydet ovat koskeneet tilanteita, joissa molemmilla osapuolilla on ollut käytössään oikeudelliset avustajat. Kelan näkemyksen mukaan aikaisempaa vahvempaa prosessinjohtoa kaivataan sen varmistamiseksi, että osapuolet tietävät, mitä vahvistettava sovinto tosiasiallisesti tarkoittaa sekä elatusavun että elatustukioikeuden näkökulmasta. Asia tulisi myös huomioida sekä sovittelutuomareiden että muiden sovitteluun aktiivisesti osallistuvien tahojen (asianajajat ja muut asiantuntijat) koulutuksessa. Osana sovintojen ja ratkaisujen täytäntöönpanokelpoisuutta tulisi lisätä tietoisuutta elatustuesta, jotta lapsen elatuksen turva voisi elatusavun ja -tuen muodostaman kokonaisuuden avulla toteutua.

Käräjäoikeudessa käsiteltävien elatusapuasoiden osalta tulisi yleisemminkin aikaisempaa enemmän osana vahvaa prosessinjohtoa kiinnittää huomiota lapsen elatuksen kokonaisuuteen. Tämä edellyttää muun ohella ymmärrystä elatustuesta sekä toisaalta elatustuen roolista toimia elatusapuun nähden vasta toissijaisena tapana turvata lapsen elatus. Kela kannattaakin prosessinjohton vahvistamisen ja sovintomenettelyn kehittämisen ohella myös toimenpide-ehdotuksena esitettyä viranomaisten välisen poikkihallinnollisen yhteistyön syventämistä ja sidosryhmäyhteistyön kehittämistä.

Huoltoriitojen osalta toimenpide-ehdotuksissa on nostettu osana tuomioistuinprosessin tehostamista mahdollisuus rajoittaa valitusoikeutta ja oikeutta uusintakäsittelylle esimerkiksi siten, että ratkaisua tulisi noudattaa tietty lakisääteinen aika ennen kuin sen voisi saattaa uudelleen tutkittavaksi. Tältä osin Kela kiinnittää huomiota siihen, että muutoksia pohdittaessa tulee kuitenkin huomioida tilanteet, joissa lapsen olosuhteissa tai vanhemman elatuskyvyssä tapahtuu merkittäviä muutoksia lyhyessä ajassa. Näissä tilanteissa tulee turvata mahdollisuus elatusavun ja siihen liittyen elatustukioikeuden uudelleen arvioinnille.

Oikeuslaitostyöryhmän yhtenä toimenpide-ehdotusluonnoksena todetaan arvioitavan tarpeet muuttaa elatustukilakia (STM) tarpeettomien tuomioistuinprosessien vähentämiseksi. Tältä osin ehdotusta ei avata tarkemmin. Jos kyse on yksipuolisista tuomioista tilanteissa, joissa elatusvelvollista ei tavoiteta esimerkiksi ulkomailla oleskelun vuoksi, Kela pitää kannatettavana selvittää asiaa tarvittaessa tarkemmin. Vahvana pääsääntönä tulee kuitenkin olla vanhempien ensisijainen elatusvastuu ja vahvistettu sopimus tai tuomio elatusavusta. Elatusavun tulee olla aina ensisijainen elatustukeen nähden. Kela katsoo, että lisäksi tulisi tarvittaessa selvittää mahdollisuutta laatia yksipuolinen elatussopimus tällaisissa tilanteissa lastenvalvojalla.

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

Kela pitää työryhmän työtä yleisesti ja kokonaisuudessaan laadukkaana. Kela nostaa erikseen esille seuraavat huomiot.

Kela kannattaa kaikkia esitettyjä ehdotuksia (toimenpiteet 82-87), joilla tuomioistuinten (erit. markkinaoikeuden) käsittelyaikoja voitaisiin merkittävästi lyhentää nykyisestä, ilman että päätösten laatu ja osapuolten oikeusturva vaarantuisi. Kela pitää hyvänä asiana sitä, että ehdotuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota digitalisaation kehittymiseen, sähköisiin työmenetelmiin ja sähköisen asioinnin lisäämisen mahdollisuuksiin. Viranomaisten ja tuomioistuinten välisten rajapintojen ylläpitoon ja kehittämiseen on varattava riittävästi resursseja (ehdotus 85).

Toimenpide-ehdotuksen 88 osalta Kela kannattaa ehdotusta, jonka mukaan julkisia hankintoja koskevien asioiden osalta selvitetään, voitaisiinko asian arviointi rajoittaa ainakin pääsääntöisesti niihin seikkoihin, joihin valittaja on muutoksenhakuajan kuluessa vedonnut. Kela kiinnittää tämän ehdotuksen kohdalla huomiota siihen, että ehdotettavan sääntelyn tulee olla tältä osin tarkkaa ja säännöksessä täytyy yksiselitteisesti ja tyhjentävästi kuvata ne mahdolliset poikkeukset, jolloin markkinaoikeus voi laajentaa arviointia ja samalla prosessisäännöksissä tulee varmistaa, että asianosaiset saavat aina mahdollisuuden lausua asiassa. Kela kannattaa ehdotusta, jonka mukaan selvitetään, voidaanko voittaneen tarjoajan kuuleminen toteuttaa sen omaa aktiivisuutta edellyttävään väliintuloilmoitukseen perustuen. Kela haluaa kiinnittää työryhmän huomiota siihen, että erityisesti puitejärjestelyissä tehtävissä hankinnoissa voi olla useita, jopa kymmeniä, voittaneita tarjoajia, jolle kuulemiseen varattu aika voi tällä hetkellä merkittävästi pidentää markkinaoikeudelle tehdyn valituksen käsittelyaikaa.

Kela kannattaa tavoitetta toimeentuloturvan muutoksenhakujärjestelmän selkeyttämisestä (toimenpide-ehdotus 94). Kelan etuuksista esimerkiksi perustoimeentulotuen muutoksenhakureitti poikkeaa siitä, mikä se on suurimmassa osassa muita etuuksia. Asiakasnäkökulmasta järjestelmä näyttää vaikeasti hahmotettavana. Kelalla on runsaasti asiakkaita, jotka saavat Kelasta useampaa kuin yhtä etuutta tai palvelua, joko samaan aikaan tai eri aikoina. Menettelytapojen (ml. muutoksenhaku) osalta olisi perusteltua, että eri etuuksissa ja palveluissa olisi mahdollisimman pitkälle samat menettelytavat. Oikeusturvan toteutumisen kannalta ei ole optimaalista, että asiakkaan muutoksenhaku on järjestetty saman toimeentuloturvakokonaisuuden osalta eri tavoin eli eri päätöksistä on etuudesta riippuen osattava toimia eri tavoin. Myös lautakuntien tehtäväkenttää on tässä yhteydessä hyvä arvioida (ehdotus 72).

Kela kannattaa sen arvioimista, mitä asioita on tarkoituksenmukaista ratkaista ensiasteena hallinto-oikeuksissa ja miltä osin vastuuta voisi siirtää viranomaisille (ehdotus 69).

Toimenpide-ehdotuksissa 76 ja 95 käsitellään vireilletulon edellytyksiä. Tapaukset, joissa sama asia pyritään saamaan toistuvasti tuomioistuimen käsiteltäväksi, vievät suhteettomasti resursseja. Tässä yhteydessä olisi luontevaa ulottaa tarkastelu koskemaan myös asian uudelleen tutkimisen edellytyksiä hallintomenettelyssä. Toisaalta ehdotuksen 76 maininta siitä, että tuomioistuinten ei tarvitsi käsitellä asiaa, jossa vaatimuksia ei ole esitetty selvästi, voi olla oikeusturvan kannalta ongelmallinen. Toimeentuloturva-asioissa muutoksenhaut pannaan yleensä vireille ilman lainoppinutta asiamiestä. Huomioita tulee kiinnittää siihen, että muutoksenhakuoikeuden toteutumista ei horjuteta tältä osin liian tiukoilla vaatimuksilla. Samaa aikaan on kuitenkin huomioitava viranomaisten toiminnalle asetetut prosessiekonomian vaatimukset. Viranomaistoiminnan rajalliset resurssit tulisi myös oikeusturvan toteutumisen kannalta pyrkiä kohdentamaan mahdollisimman oikeasuhtaisesti.

Kela kannattaa muutoksenhaun vireillepanotapojen selvittämistä ja vireillepanon kanavoimista asiointipalveluihin (ehdotus 78). Huomiota tulee kiinnittää siihen, että toimeentuloturva-asioissa valituksen vireillepano tapahtuu yleensä siten, että valitus jätetään etuuslaitokselle.

Kela kannattaa sitä, että tuomioistuimella olisi käytössään tehokkaita prosessinjohtollisia työkaluja oikeudenkäynnin sujuvuuden varmistamiseksi (ehdotukset 79 ja 95). Tämä edistäisi oikeudenkäynnin selkeyttä, ripeää käsittelyä ja parantaisi lopulta myös oikeusturvaa.

Hallinto-oikeuksia koskien toimenpide-ehdotuksissa todetaan, että selvitetään tarvetta ja mahdollisuuksia ohjata esimerkiksi vaikeissa ruuhkatilanteissa tiettyjä asioita valtakunnalliseen työjonoon, josta ne jaettaisiin tuomioistuimeen sen mukaan, missä niiden joutuisa käsittely toteutuisi kulloinkin parhaiten. Kela toteaa, että tämä edistäisi myös eri hallinto-oikeuksien ratkaisukäytännön yhdenmukaisuutta.

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

-

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

-

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

-

7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Kela kannattaa lausunnolla olleessa Oikeuslaitostyöryhmän toimenpide-ehdotuksessa läpileikkaavasti tuotua tavoitetta sujuvoittaa toimintaprosesseja sekä yhteistyötä digitalisaation avulla eri tavoin mahdollistuvan sujuvan tiedonsiirron avulla. Tämä turvaisi omalta osaltaan sujuvaa käsittelyä esimerkiksi elatustukea myönnettäessä (lapsen elatusta, huolto- ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset).

Jaakkola Mari
Kansaneläkelaitos